

Л.М. Карамушка, Т.М. Канівець

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ: РІВЕНЬ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ

У статті розкрито зміст когнітивного компонента психологічної готовності студентів вищих навчальних закладів до здійснення майбутньої професійної кар'єри. Проаналізовано основні складники когнітивного компонента, що входять до такого виду психологічної готовності. Розкрито взаємозв'язок між рівнем розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів вищих навчальних закладів та організаційно-професійними й соціально-демографічними чинниками.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, студенти, психологічна готовність студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри, когнітивний компонент психологічної готовності, організаційно-професійні чинники, соціально-демографічні чинники.

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі є, на наш погляд, їх підготовка до здійснення майбутньої професійної кар'єри.

Аналіз літератури показує, що проблема професійної кар'єри знайшла відображення в цілій низці праць, які стосуються сутності кар'єри [1; 8; 10; 11; 16], її видів [9; 11; 12], особливостей здійснення кар'єри менеджерами та персоналом організацій [9; 19], управління кар'єрою в організації [11; 19].

Разом із тим, вивчення літературних джерел свідчить про те, що проблема психологічних особливостей підготовки студентів до майбутньої професійної кар'єри ще не знайшла достатнього висвітлення в літературі. Можна назвати лише декілька досліджень, які стосуються вивчення тих чи інших аспектів підготовки до професійної кар'єри на матеріалі діяльності студентів окремих професійних груп (майбутніх менеджерів, інженерів-металургів, психологів та ін.) [17; 18; 20].

Проблема ж рівня розвитку психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри, зокрема, її когнітивного компонента, наскільки нам відомо, раніше не виступала предметом спеціального дослідження.

Виходячи із актуальності та недостатньої розробки проблеми, нами визначено такі **завдання дослідження:**

1. **Визначити** рівень розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри та його основних складових.

2. Проаналізувати взаємозв'язок між рівнем розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів вищих навчальних закладів до здійснення професійної кар'єри та організаційно-професійними (тип факультету, форма навчання, курс навчання) чинниками.

3. Проаналізувати взаємозв'язок між рівнем розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів вищих навчальних закладів до здійснення професійної кар'єри та соціально-демографічними (вік, стать, сімейний статус, місце народження студентів) чинниками.

© Л.М. Карамушка, Т.М. Канівець, 2012

Методика та організація дослідження. Для вивчення складників когнітивного компонента психологічної готовності студентів вищих навчальних закладів до здійснення професійної кар'єри, було використано анкету "Професійна кар'єра студентів" (Л.Карамушка, Т.Канівець) [3], яка була складовою комплексу методик "Моя професійна кар'єра" (Л. Карамушка, Т. Канівець) [3]. Для обробки відповідей студентів на відкриті питання анкети використовувався *метод контент-аналізу*.

Дослідження проводилось серед студентів 4–5 курсів Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Всього в дослідженні взяло участь 461 студентів, із них – 26,9% хлопців та 73,1% дівчат. 33,3% опитаних були студентами педагогічного факультету, 33,1% – студентами економічного факультету та 33,6% – студентами юридичного факультету. 50,0% студентів навчались на денній формі навчання та 50,0% – на заочній формі навчання. Серед опитаних були 49,8 % студентів 4-го курсу та 50,2 % студентів 5-го курсу. 42,9% студентів народились у селі, а 57,1% – у місті. 64,8% були неодруженими, 35,2% студентів – одруженими.

Дослідження було проведено у 2010–2011 рр.

Статистична обробка даних здійснювалась із використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 13).

Результати дослідження та їх обговорення

1. Рівень розвитку когнітивного компоненту психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри. Зазначимо насамперед, що, базуючись на наявних у літературі підходах [2; 13; 15] та на результатах наших попередніх дослідженнях [3-5], під *когнітивним компонентом психологічної готовності* студентів вищих навчальних закладів до здійснення майбутньої професійної кар'єри нами розуміється сукупність знань, які розкривають сутність професійної кар'єри та ряд важливих аспектів її вияву (сімейних, вікових, тендерних та ін.). Окрім того, до даної сукупності знань відносяться і знання, які стосуються основних складових психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри.

Відповідно, в структуру даного компонента було включено *знання студентами таких феноменів*: "сутність кар'єри"; "співвідношення професійної кар'єри і сім'ї"; "успішність чоловіків і жінок в професійній кар'єрі"; "вікові показники здійснення професійної кар'єри"; "складові психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри". Дані складові були виділені нами на основі аналізу літератури [1; 8; 10; 11; 16] та власного теоретичного аналізу проблеми.

Спочатку проаналізуємо послідовно рівень розвитку **основних складових когнітивного компоненту** психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри.

Щодо знання студентами такого базового поняття, яким є поняття "*кар'єра*", то як видно із табл. 1, у більше, ніж третини, опитаних студентів (38,1%), виявлено *високий рівень знання* даного поняття, тобто "повністю правильні" відповіді. Це означає, що студенти вказали на найбільш суттєві ознаки даного поняття, такі, як "професійний розвиток та професіоналізм" та "досягнення престижної посади в організації і статусу в суспільстві".

У більше, ніж половини опитаних (58,8%), зафіксовано *середній рівень знання* даного поняття, тобто "частково правильні" відповіді, відповіді, в яких розкриваються окремі суттєві ознаки цього поняття або, поряд із окремими суттєвими ознаками поняття, називаються й несуттєві. До таких відповідей студентів нами було віднесено такі визначення кар'єри: "професійна діяльність після університету"; "високі результати та успіх в роботі"; "успішне просування по життю в цілому, не лише в професії"; "досягнення престижної по-

сади в організації і статусу в суспільстві”; “досягнення матеріального благополуччя”; “визнання та повага серед людей”; “реалізація особистості”; “важка, терниста дорога” та ін.

Таблиця 1

Рівні розвитку складників когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар’єри (у % від загальної кількості опитаних)

Складники когнітивного компонента	Рівні розвитку компонентів		
	<i>Високий</i>	<i>Середній</i>	<i>Низький</i>
Співвідношення професійної кар’єри і сім’ї	45,0	30,7	24,3
Сутність кар’єри	38,1	58,8	3,1
Успішність чоловіків і жінок в професійній кар’єрі	28,8	14,8	56,4
Вікові показники здійснення професійної кар’єри	19,8	79,2	1,0
Складники психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар’єри	4,0	60,7	35,3

І *низький рівень* знання даного поняття зафіксовано у невеликої кількості і опитаних, всього у 3,1%. Для таких опитаних характерно відсутність відповіді або неправильні відповіді.

Таким чином, в цілому можна зробити висновок, що опитувані студенти більш-менш орієнтуються в сутності поняття “*кар’єра*”, що можна оцінити *позитивно*.

Дещо вищий рівень знань виявлено у опитаних стосовно такого феномену, як “*співвідношення професійної кар’єри і сім’ї*”.

Високий рівень розвитку знань щодо даного феномену, тобто “повністю правильні” відповіді, виявлено у 45,0% опитаних (табл. 1). Студенти, у яких виявлено високий рівень знань, дали відповіді такого типу: “сім’я і професійна кар’єра співвідносяться між собою”; “між сім’єю і професійною кар’єрою має бути баланс”; “сім’я і професійна кар’єра взаємодоповнюють одна одну”.

Майже в одній третині опитаних (30,7%) зафіксована *середній рівень* знань щодо даного феномену, тобто, отримані “частково правильні” відповіді, в яких розкриваються окремі суттєві ознаки цього поняття або, поряд із окремими суттєвими ознаками поняття, називаються й несуттєві. До такого типу відповідей було віднесено такі варіанти: “сім’я знаходиться на першому місці”; “професійна кар’єра займає перше місце”; “професійна кар’єра і сім’я співвідносяться між собою”; “професійна кар’єра і сім’я співвідносяться частково”, “професійна кар’єра і сім’я співвідносяться важко”; “співвідношення сім’ї і професійної кар’єри залежить від особистісних характеристик (світогляду, організаторських здібностей, темпераменту тощо)”; “співвідношення сім’ї і професійної кар’єри залежить від професії, роду занять”; “співвідношення сім’ї і професійної кар’єри залежить від ситуації”; “співвідношення сім’ї і професійної кар’єри залежить від статі” та ін.

Низький рівень знань даного феномену виявлено у невеликій кількості опитаних, всього, у 24,3%. Для таких опитаних характерно неправильні відповіді (типу “сім’я і кар’єра не співвідносяться”) або відсутність відповіді.

В цілому, рівень знань студентів щодо феномену “співвідношення професійної кар’єри і сім’ї” можна, на наш погляд, оцінити достатньо *позитивно*. При цьому слід відмітити, що даний рівень знань є навіть дещо вищий, порівняно із рівнем знань стосовно самого феномену “кар’єра”. Скоріше всього, це можна пояснити, з одного боку, тим, що студенти достатньо усвідомлюють роль професійної кар’єри у задоволенні матеріальних потреб, соціальному статусі, визнанні та самореалізації особистості, а, з іншого, розуміють значення сім’ї, як однієї із найбільш важливих цінностей людини та її роль у задоволенні багатьох потреб людини (у захисті, стабільності, сексуальному партнері, продовженні роду тощо). Адже відомо, що саме вдале поєднання таких двох значущих, і, разом з тим, важко поєднуваних сфер життєдіяльності сучасної людини, як професійна кар’єра і сім’я, робить людину достатньо успішною і щасливою.

Далі перейдемо до аналізу рівня знань опитуваними такого феномену, як **“успішність чоловіків і жінок в професійній кар’єрі”** (табл. 1).

Отримані дані свідчать про те, що *високий рівень* знання даного феномену виявлено у значно меншій частині студентів, порівняно із першими двома феноменами (28,8% проти 38,1% та 45,0%). Представники даної групи студентів дали відповіді типу “жінки і чоловіки в однаковій мірі успішні в професійній кар’єрі”. Тобто, студенти даної групи дотримуються точки зору про те, що немає гендерних обмежень в здійсненні професійної кар’єри. Це відповідає сучасним підходам щодо можливостей чоловіків та жінок в здійсненні професійної діяльності та професійної кар’єри.

Середній рівень знань щодо феномену, що аналізується, виявлено у 14,8% опитуваних. Студенти, що увійшли у цю групу, дали відповіді такого типу: “успішність в професійній кар’єрі чоловіків та жінок залежить від особистісних характеристик людини (від її активності, цілеспрямованості, бажання, характеру, темпераменту, здібностей, волі тощо)”; “успішність в професійній кар’єрі чоловіків та жінок залежить від галузі роботи, професії” та ін. Тобто, головний акцент тут робиться на те, що суттєву роль в професійній кар’єрі чоловіків та жінок відіграють потреби, здібності та активність людини в даному напрямку її життєдіяльності. Разом з тим, однозначно не говориться про те, що жінки та чоловіки можуть бути успішними в професійній кар’єрі.

І *низький рівень* знань стосовно феномену “успішність чоловіків і жінок в професійній кар’єрі” зафіксовано у більше, ніж половини опитаних студентів (56,4%). Представники даної групи дали відповіді такого типу: “більш успішними в професійній кар’єрі є чоловіки”; “більш успішними в професійній кар’єрі є жінки”. Окрім того, студенти, що увійшли до даної групи, могли не дати відповіді взагалі, або дати відповіді типу “не знаю”. Слід зазначити, що кількість студентів, які дали неправильні відповіді щодо даного феномену, є найбільшою серед усіх груп студентів, які дали неправильні відповіді і значно переважає їх (56,4% проти 1,0-35,3%).

Отримані дані свідчать, на наш погляд, про наявність *певних гендерних стереотипів* щодо успішності чоловіків і жінок в професійній кар’єрі. І, скоріше всього, можна говорити про те, що ці стереотипи закладаються ще в достатньо молодому віці. Отже, одним із напрямків підготовки студентів до майбутньої професійної кар’єри є, на наш погляд, формування у студентів *позитивного ставлення щодо однакових можливостей, як чоловіків, так і жінок*, щодо здійснення професійної кар’єри.

Наступною групою знань були знання, які стосувалися такого феномену, як **“вікові показники здійснення професійної кар’єри”** (табл. 1).

Високий рівень знань щодо феномену “вікові показники здійснення професійної кар’єри” виявлено всього у 19,8% опитаних, менше, ніж у однієї п’ятої. До відповідей, які дали студенти даної групи, увійшли відповіді такого типу: “професійну кар’єру можна робити все життя”; “вік для професійної кар’єри не є обмеженим”. Дані відповіді говорять про те, що студенти розуміють те, що професійну кар’єру людина може здійснювати протягом усього свого життя, головним при цьому є її активність. І якщо деякі види професійної діяльності дійсно мають певні вікові обмеження (наприклад, діяльність спортсменів-футболістів, діяльність балерин тощо), то закінчивши цей етап професійної діяльності, людина можуть продовжувати професійну кар’єру в близьким сферах (наприклад, в діяльності тренера, балетмейстера тощо). І чим довше людина буде активною в своїй професійній діяльності, тим більше у неї є шансів задовольняти більшість своїх потреб, отримувати задоволення від здійснення своєї професійної діяльності. Сьогодні дана проблема є достатньо актуальною для осмислення в контексті необхідності продовження “активного професійного віку” людини, зокрема, в контексті виникнення ряду демографічних проблем та дослідження психологічних проблем старіння [21].

Середній рівень знань щодо феномену “вікові показники здійснення професійної кар’єри” виявлено у переважної більшості опитаних (79,2%). Студенти, у яких виявлено такий рівень знань, дали відповіді такого типу: “професійну кар’єру можна робити до 25 років”; “професійну кар’єру можна здійснювати до 30 років”; “професійну кар’єру може бути реалізована до 35 років”; “професійну кар’єру можна здійснити до 40 років”; “професійну кар’єру можна здійснювати до 50 років”; “професійну кар’єру можна робити до 60 років”; “професійну кар’єру потрібно робити якнайшвидше”; “професійну кар’єру можна робити до пенсії”; “в кожній людини це виявляється по-різному” та ін. Як бачимо, особливістю даних відповідей є здебільшого те, що професійна кар’єра обмежується певним віком людини або обумовлюється певними особливостями людини.

І *низький рівень* знань щодо даного феномену виявлено зовсім у невеликої кількості опитаних, всього у 1,0% студентів. Студенти даної групи дали неправильні відповіді, або не відповідали зовсім.

В цілому, можна сказати, що рівень знання студентами *вікових аспектів здійснення професійної кар’єри* є у студентів значно нижчим, порівняно з рівнем знань попередніх феноменів, що свідчить про наявність значних *резервів*. Отже, підвищення рівня знань студентів щодо вікових можливостей здійснення професійної кар’єри має складати один із *важливих напрямків підготовки* студентів до здійснення професійної кар’єри.

І, насамкінець, проаналізуємо дані, які стосуються знання студентами *“складників психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар’єри”* (табл. 1).

Результати дослідження показали, що *високий рівень* розвитку даного типу знань було виявлено у дуже невеликої кількості студентів, всього у 4,0% опитаних. Для даної групи характерним є те, що вони назвали всі складові психологічної готовності до здійснення професійної кар’єри (мотиви, знання, уміння та навички, особистісні характеристики).

Основну частину опитаних (60,7%) утворили студенти, у яких виявлено *середній рівень* знання даного феномену. Студенти даної групи виділяли один із складових психологічної готовності (мотиви, або знання, або уміння та навички, або особистісні характеристики), або ж до даних компонентів додавали інші, які не є істотними характеристиками даного феномену.

І *низький рівень* знання студентами основних компонентів психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар’єри виявлено у достатньо великої кількості студентів, більше, ніж у однієї третини (35,3%). Особливістю даної групи є те, що вони дали неправильні відповіді, або не відповідали зовсім.

Таким чином, на основі даних, які стосуються знання студентами сутності феноменів, які мають відношення до здійснення майбутньої професійної кар'єри, можна виділити, як позитивні, так і негативні аспекти.

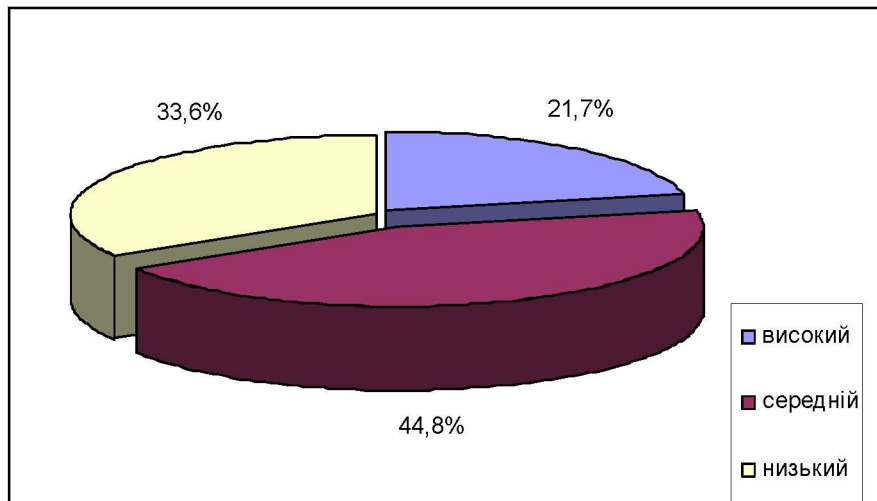
До *позитивних аспектів* можна віднести те, що достатньо велика кількість студентів повністю або частково орієнтуються в сутності кар'єри, доцільності поєднання професійної кар'єри та сім'ї.

Разом з тим, було виділено ряд *негативних аспектів*: низький рівень знання студентами гендерних та вікових аспектів здійснення професійної кар'єри, і, особливо, основних складників психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри.

В цілому можна констатувати *необхідність підвищення* рівня знань студентів стосовно сутності професійної кар'єри, її гендерних, вікових та "сімейних" аспектів, а також основних складників психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри.

Далі проаналізуємо *рівень розвитку когнітивного компонента в цілому*.

На основі узальнюючого аналізу даних, які отримані за окремими складовими когнітивного компонента, було виділено рівні розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри (рисунок).

Рівень розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри (у % від загальної кількості опитаних)

Як свідчать дані, які представлені на рис. 1, *високий рівень* розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри представлено орієнтовно у однієї п'ятої опитаних (21,7%). Для даної групи студентів притаманним є те, що вони вказали на всі суттєві характеристики феноменів, які мають відношення до здійснення професійної кар'єри.

Середній рівень розвитку когнітивного компонента притаманний для 44,8% учасників дослідження, майже у половини. Студенти даної групи виявили знання (високого або середнього рівня) по окремих феноменах професійної кар'єри.

І *низький рівень* розвитку когнітивного компонента виявлено у третини опитаних (33,6%). Для них характерними є неправильні відповіді або відсутність відповіді.

Отримані дані в цілому свідчать про *необхідність підвищення рівня розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення професійної*

кар'єри, насамперед, знань, які стосуються гендерних та вікових аспектів її реалізації, а також складових психологічної готовності. Окрім того, певного підвищення потребують і знання щодо сутності кар'єри, а також поєднання професійної кар'єри та сім'ї. Це повинно стати, на наш погляд, одним із важливих аспектів *психологічної підготовки* студентів до майбутньої професійної кар'єри.

2. Взаємозв'язок між рівнем розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри та організаційно-професійними і соціально-демографічними чинниками

Дослідження показало, що існує статистично значущий кореляційний зв'язок ($p < 0,01$) між рівнем розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри та таким організаційно-професійним чинником, як *тип факультету* (табл. 2).

Таблиця 2

Взаємозв'язок між рівнем розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри та організаційно-професійними і соціально-демографічними чинниками (у % від загальної кількості опитаних)

Чинники		Рівень розвитку когнітивного компонента		
		<i>Низький</i>	<i>Середній</i>	<i>Високий</i>
Факультет	Педагогіки, психології та соціальної роботи	22,9**	49,3**	27,9**
	Економічний	38,8**	43,2**	18,0**
	Юридичний	39,0**	41,8**	19,1**
Сімейний стан	Неодружений	34,6*	40,8*	24,6*
	Одружений	31,8*	52,0*	16,2*

** - $p < 0,01$; * - $p < 0,05$

Встановлено, що когнітивний компонент досягає більш високого рівня у студентів, які навчаються на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи, ніж у студентів економічному та юридичному факультетів. Про це свідчить, насамперед, дані, які стосуються високого рівня розвитку когнітивного компоненту, який виявлено у 27,9% студентів на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи та лише у 18,0% і у 19,1% студентів економічного та юридичного факультету відповідно.

Це, скоріше всього, зв'язано з тим, що в процесі навчання студентів на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи, де здебільшого навчаються психологи та соціальні працівники, більший акцент робиться на їх підготовку до взаємодії з людьми, ніж у процесі навчання студентів економічного та юридичного факультету. Тому студенти даного факультету більше орієнтуються в сутності кар'єри та розумінні значення в її здійсненні сімейних, тендерних, вікових та особистісних чинників. Отже, можна зробити висновок про те, що в процесі психологічної підготовки студентів з означеного напрямку діяльності потрібно враховувати *специфіку факультету*.

Окрім того, зафіксовано кореляційний зв'язок ($p < 0,05$) між рівнем розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення професійної

кар'єри та таким соціально-демографічним чинником, як **сімейний стан студентів** (табл. 2). Як свідчать отримані дані, серед неодружених студентів більше тих, хто має високий рівень розвитку когнітивного компоненту, ніж серед одружених студентів (24,6% проти 16,2%). Очевидно, одружені студенти мають більше часу для поповнення своїх знань стосовно майбутньої професійної кар'єри, оскільки не мають додаткових сімейних обов'язків, ніж це притаманно для одружених студентів. Таким чином, одружені студенти мають стати об'єктом особливої уваги в контексті їх інформаційно-змістовної підготовки їх до професійної кар'єри.

У процесі дослідження *не виявлено статистично значущого кореляційного зв'язку* між рівнем розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри та такими чинниками: організаційно-професійними (курс та форма навчання студентів) та соціально-демографічними (стать, вік та місце народження студентів).

В цілому, результати дослідження показали *недостатній рівень розвитку* когнітивного компонента психологічної готовності студентів вищих навчальних закладів до здійснення майбутньої професійної кар'єри та необхідність їх спеціальної психологічної підготовки з цього напрямку діяльності.

Висновки:

1. Констатовано *ряд проблем* у розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів навчальних закладів до здійснення майбутньої професійної кар'єри. Це знайшло відображення, зокрема, в тому, що одна третина опитаних мають низький рівень розвитку його розвитку (дали неправильні відповіді стосовно базових питань із зазначеної проблеми), трохи менше половини – середній рівень розвитку (дали частково правильні відповіді) і лише у однією п'ятої опитаних виявлено високий рівень розвитку когнітивного компоненту (коли присутні повністю правильні відповіді). Найнижчий рівень знань виявлено стосовно феноменів, які стосуються гендерних та вікових аспектів професійної кар'єри, а також складових психологічної готовності до її здійснення. Окрім того, певного підвищення потребують і знання щодо сутності кар'єри, а також поєднання професійної кар'єри та сім'ї.

2. Виявлено статистично значущий зв'язок ($p < 0,01$; $p < 0,05$) між рівнем розвитку когнітивного компонента психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри та рядом чинників: а) *типом факультету* (когнітивний компонент досягає більш високого рівня у студентів, які навчаються на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи, ніж у студентів економічному та юридичному факультетів); б) *сімейним станом студентів* (серед не одружених студентів більше тих, хто має високий рівень розвитку когнітивного компоненту, ніж серед одружених студентів).

3. Встановлені закономірності слід враховувати в процесі психологічної підготовки студентів вищих навчальних закладів до здійснення майбутньої професійної майбутньої.

Список літератури: 1. *Бондарчук О.І.* Професійна кар'єра керівників шкіл: психологічний аспект / О.І. Бондарчук // Актуальні проблеми психології. Том 1 : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія: зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К. : Міленіум, 2002. – Част. 6. – с. 86–89. 2. *Дьяченко М.М.* Психологические проблемы готовности к деятельности / М.М. Дьяченко, А.А. Кандыбович. – Мн. : Белорус. ун-т, 1976. – 176 с. 3. *Канівець Т.М.* Комплекс методик для дослідження психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри / Т.М. Канівець // Психологічні основи управління та організаційного розвитку в системі державної служби : тези VII Міжнар. наук.-практ.

конф. з організаційної та економічної психології (23–25 верес. 2010 р., м. Луцьк) / за наук. ред. Л.М. Карамушки, Л.Я. Малімон, О.А. Філь, Т.М. Литвиненко. – Луцьк, 2010. – с. 60–61. 4. *Канівець Т.М.* Мотиваційний компонент психологічної готовності студентів вищих навчальних закладів до здійснення майбутньої професійної кар'єри: зміст, структура, рівень розвитку // Т.М. Канівець, Л.М. Карамушка // Актуальні проблеми психології: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія: зб. наук. праць / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К.: Вид-во А.С.К., – Т. 1. – Вип. 34. – с. 264–272. 5. *Канівець Т.М.* Чинники та умови формування психологічної готовності студентів вищих навчальних закладів до здійснення майбутньої професійної кар'єри / Т.М. Канівець // Актуальні проблеми психології: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія: зб. наук. праць / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К.: Вид-во А.С.К., Науковий світ, 2012. – Т. 1. – Вип. 33. – с. 48–52. 6. *Карамушка Л.М.* Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. / Л.М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с. 7. *Карамушка Л.М.* Психологія управління : навч. посіб. / Л.М. Карамушка. – К. : Міленіум. – 2003. – 344 с. 8. *Карамушка Т.В.* Аналіз основних підходів до сутності феномену кар'єра в контексті конкурентоздатності особистості / Т.В. Карамушка // Психологічні умови розвитку конкурентоздатної організації : тези VI наук.- практи. конф. з організаційної та економічної психології (25–27 червня 2009 р., м. Керч). – К. : Інтерлінк, 2009. – с. 133–135. 9. *Кибанов А.Я.* Управление деловой карьерой персонала / А.Я. Кибанов // Управление персоналом организации : учебник. – М. : ИНФРА-М., 1997. – с. 298–307. 10. *Маркова А.К.* Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М., 1996. – с. 123–127. 11. *Могилевкин Е.А.* Карьерный рост: диагностика, технология, тренинг : монография / Е.А. Могилевкин. – СПб. : Речь, 2007. – 336 с. 12. *Молл Е.* Управленческая карьера в России / Е. Молл // Проблемы теории и практики управления. – 1996. – № 6. – с. 117–120. 13. *Моляко В.А.* Психологічна готовність до творчої праці / В.А. Моляко. – К. : Освіта, 1989. – 48 с. 14. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности / под ред. Г.С. Никифорова, М.А. Дмитриевой, В.М. Снеткова. – СПб. : Речь, 2001. – 448 с. 15. *Смирнов А.А.* О психологической подготовке к труду / А.А. Смирнов // Вопросы психологии. – 1984. – № 5. – с. 107–114. 16. Синдром “професійного вигорання” та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти : [навч. посіб для студ. вищ навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти] / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – К. : Міленіум, 2004. – 264 с. 17. *Сурякова М.В.* Уявлення про професійну кар'єру майбутніх інженерів-металургів / М.В. Сурякова // Актуальні проблеми психології. Том 1 : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К. : Міленіум, 2008. – Част. 21–22. – с. 125–131. 18. *Терновская О.П.* Карьерные ориентации психологов в системе вузовской подготовки / О.П. Терновская // Материалы международной конференции Министерства образования и науки РФ и Федерации психологов образования России “Психология образования: проблемы и перспективы” (16–18 декабря 2004 г.). – М., 2004. – с. 344–345. 19. *Толстая А.Н.* Управление карьерой в организации / А.Н. Толстая // Психология управления / под ред. А.В. Федотова. – Л. : ЛГУ, 1991. – с. 49–62. 20. Чернявська В.В. Особливості розвитку кар'єрних орієнтацій студентів-менеджерів / В.В. Чернявська // Актуальні проблеми психології. Том 1: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К. : Міленіум, 2006. – Част. 18. – с. 70–72. 21. *Bertolino M, Truxillo D., Fraccaroli, F.* (2011) Age as moderator of the relationship of proactive personality with training motivation, perceived career development from training and training behavioral intentions, *Journal of organizational behavior*, 32, 248–263.

- Bibliography (transliterated):** 1. Bondarchuk O.I. Profesijna kar'era kerivnikiv shkil: psihologichnij aspekt / O.I. Bondarchuk // Aktual'ni problemi psihologii. Tom 1 : Social'na psihologija. Psihologija upravlinnja. Organizacijna psihologija: zb. naukovih prac' Institutu psihologii im. G.S. Kostjuka APN Ukraini. – K. : Milenium, 2002. – Chast. 6. – s. 86–89.
2. D'jachenko M.M. Psihologicheskie problemy gotovnosti k dejatel'nosti / M.M. D'jachenko, A.A. Kandybovich. – Mn. : Belarus. un-t, 1976. – 176 s. 3. Kanivec' T.M. Kompleks metodik dlja doslidzhennja psihologichnoi gotovnosti studentiv do zdijsnennja majbutn'oi profesijnoi kar'eri / T.M. Kanivec' // Psihologichni osnovi upravlinnja ta organizacijnogo rozvitku v sistemi derzhavnoi sluzhbi : tezi VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. z organizacijnoi ta ekonomichnoi psihologii (23–25 veres. 2010 r., m. Luc'k) / za nauk. red. L.M. Karamushki, L.Ja. Malimon, O.A. Fil', T.M. Litvinenko. – Luc'k, 2010. – s. 60–61. 4. Kanivec' T.M. Motivacijnij komponent psihologichnoi gotovnosti studen-tiv vivih navchal'nih zakladiv do zdijsnennja majbutn'oi profesijnoi kar'eri: zmist, struktura, riven' rozvitku // T.M. Kanivec', L.M.Karamushka // Aktual'ni problemi psihologii: Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija: zb. nauk. prac' / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K.: Vid-vo A.S.K., – T. 1. – Vip. 34. – s. 264-272. 5. Kanivec' T.M. Chinniki ta umovi formuvannja psihologichnoi gotovnosti studentiv vivih navchal'nih zakladiv do zdijsnennja majbutn'oi profesijnoi kar'eri /T.M. Kanivec' // Aktual'ni problemi psihologii: Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija: zb. nauk. prac' / za red. S.D. Maksimen-ka, L.M. Karamushki. – K.: Vid-vo A.S.K., Naukovij svit, 2012. – T. 1. – Vip. 33. – s.48-52. 6. Karamushka L.M. Psihologija osvith'ogo menedzhmentu : navch. posib. / L.M. Kara-mushka. – K. : Libid', 2004. – 424 s.7. Karamushka L.M. Psihologija upravlinnja : navch. posib. / L.M. Karamushka. – K. : Milenium. – 2003. – 344 s. 8. Karamushka T.V. Analiz os-novnih pidhodiv do sutnosti fenomenu kar'era v konteksti konkurentozdatnosti osobis-tosti / T.V. Karamushka // Psihologichni umovi rozvitku konkurentozdatnoi organizacii : tezi VI nauk.- prakt. konf. z organizacijnoi ta ekonomichnoi psihologii (25–27 chervnja 2009 r., m. Kerch). – K. : Interlink, 2009. – s. 133–135. 9. Kibanov A.Ja. Upravlenie delo-voj kar'eroj personala / A.Ja. Kibanov // Upravlenie personalom organizacii : ucheb-nik. – M. : INFRA-M., 1997. – s. 298–307. 10. Markova A.K. Psihologija professiona-lizma / A.K. Markova. – M., 1996. – s. 123–127. 11. Mogilevkin E.A. Kar'ernyj rost: diagnostika, tehnologija, trening : monografija / E.A. Mogilevkin. – SPb. : Rech', 2007. – 336 s. 12. Moll E. Upravlencheskaja kar'era v Rossii / E. Moll // Problemy teo-rii i praktiki upravljenja. – 1996. – № 6. – s. 117–120. 13. Moljako V.A. Psihologichna gotovnist' do tvorchoi praci / V.A. Moljako. – K. : Osvita, 1989. – 48 s. 14. Praktikum po psihologii menedzhmenta i professional'noj dejatel'nosti / pod red. G.S. Nikiforo-va, M.A. Dmitrievoj, V.M. Snetkova. – SPb. : Rech', 2001. – 448 s. 15. Smirnov A.A. O psihologicheskoi podgotovke k trudu / A.A. Smirnov // Voprosy psihologii. – 1984. – № 5. – s. 107–114. 16. Sindrom “profesijnogo vigorannja” ta profesijna kar'era pracivnikiv osvith'ih organizacij: renderni aspekti : [navch. posib dlja stud. viw navch. zakl. ta sluhachiv in-tiv pisljadiplom. osviti] / za nauk. red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki, T.V. Zajchikovoi. – K. : Milenium, 2004. – 264 s. 17. Surjakova M.V. Ujavlennja pro profesijnu kar'eru majbutnih inzheneriv-metalurgiv / M.V. Surjakova // Aktual'ni problemi psihologii. Tom 1 : Social'na psihologija. Psihologija upravlinnja. Organizacijna psihologija : zb. naukovih prac' Institutu psihologii im. G.S. Kostjuka APN Ukraini. – K. : Milenium, 2008. – Chast. 21–22. – s. 125–131. 18. Ternovskaja O.P. Kar'ernye orientacii psihologov v sisteme vuzovskoj podgotovki / O.P. Ternovskaja // Materialy mezhdunarodnoj konferencii Ministerstva obrazovanija i nauki RF i Federacii psihologov obrazovanija Rossii “Psihologija obrazovanija: problemy i perspektivy” (16–18 dekabnja 2004 g.). – M., 2004. – s. 344–345. 19. Tolstaja A.N. Upravlenie kar'eroj v organizacii /

A.N. Tolstaja // Psihologija upravljenja / pod red. A.V. Fedotova. – L. : LGGU, 1991. – s. 49–62. 20. Chernjavs'ka V.V. Osoblivosti rozvitku kar'ernih orientacij studentiv-menedzheriv / V.V. Chernjavs'ka // Aktual'ni problemi psihologii. Tom 1: Social'na psihologija. Psihologija upravlinnja. Organizacijna psihologija : zb. naukovih prac' Institutu psihologii im. G.S. Kostjuka APN Ukraïni. – K. : Milenium, 2006. – Chast. 18. – s. 70–72. 21. Bertolino M, Truxillo D., Fraccaroli, F. (2011) Age as moderator of the relationship of proactive personality with training motivation, perceived career development from training and training behavioral intentions, Journal of organizational behavior, 32, 248-263.

УДК 316.447

Л.Н. Карамушка, Т.Н. Канивец

**КОГНИТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ
СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ К ОСУЩЕСТВЛЕНИЮ
БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КАРЬЕРЫ: УРОВЕНЬ И ФАКТОРЫ
РАЗВИТИЯ**

В статье раскрыто содержание когнитивного компонента психологической готовности студентов высших учебных заведений к осуществлению будущей профессиональной карьеры. Проанализированы основные составляющие когнитивного компонента, входящие в данный вид психологической готовности. Раскрыта взаимосвязь между уровнем развития когнитивного компонента психологической готовности студентов высших учебных заведений к осуществлению будущей профессиональной карьеры и организационно-профессиональными и социально-демографическими факторами.

Ключевые слова: *высшие учебные заведения; студенты; психологическая готовность студентов высших учебных заведений к осуществлению будущей профессиональной карьеры; когнитивный компонент психологической готовности; организационно-профессиональные факторы; социально-демографические факторы.*

UDC 316.447

L. Karamushka, T. Kanivets

**COGNITIVE COMPONENT OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF STUDENTS
OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE IMPLEMENTATION OF
FUTURE PROFESSIONAL CAREER: LEVEL AND DEVELOPMENT FACTORS**

The article explores the content of cognitive component of psychological readiness of students of institutions of higher education for future professional career. The author discusses the main element of cognitive component included in this type of psychological readiness as well as analyzes the correlations between the levels of the cognitive component and organizational-professional and socio-demographic factors.

Keywords: *institutions of higher education; students; students' psychological readiness for future career; cognitive component of psychological readiness; organizational-professional factors; socio-demographic factors.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 22.10.2012